

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
שנאמרו בשב"ק פרשת בהר בחוקותי תשפ"ג לפ"ק

בעיר בארא פארק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויזן - גליון אלף שס"ג

דרשת פרקי אבות

תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי גשמיכם בעתם, ונתנה הארץ יבולה, ועץ השדה יתן פריו (כו-ג). וברש"י דקדק, דכשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו ע"ש. גם להבין אריכות הלשון, הלא כיון שיתברכו שהארץ תתן יבולה ועץ השדה פריה, הלא אנו יודעים כבר שימטיר עליהם מן השמים גשמים, דבלי גשם אין תבואה, ולמה הוצרך לומר ונתתי גשמיכם בעתם. ונראה דלכך הוסיף רש"י שזו ברכה מיוחדת, שתבוא הגשם בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, כגון בלילי שבתות (תענית כג.) ע"כ.

*

ונראה בהקדם לבאר הכתוב (דברים לג-ב) יערוף כמטר לקחי תול כטל אמרתי. ויש לומר דאיתא בגמרא (תענית ז:) אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברזל [מרום קושיות], בשביל משנתו שאינה סדורה עליו [ואינו זוכר מה כתיב בה, ולפיכך אינו יודע לפרק. אי נמי שגורסה בטעות, פוטר על החיוב ומחייב על הפטור, ומקשי עלה מדוכתא אחרית], שנאמר (קהלת יג) והוא לא פנים קלקל [שאינו יודע שמועתו, מפני שפנים קלקל, שקלקל במשנה שהיא קודם לגמרא]. מאי תקנתיה, ירבה בישיבה [שיסדירו בני הישיבה משנתם], שנאמר (שם) וחילים [בין תלמידים, שהן חילות חיילות] יגבר ע"כ. – וזה נוגע גם בזמנינו, כאשר

במשנה (אבות ה-ט) גלות באה לעולם על עובדי עבודה זרה, ועל גלוי עריות, ועל שפיכת דמים, ועל השמטת הארץ ע"כ. ויש להבין הלא מצות שמיטה הוי רק עשה ולא תעשה כמו שאר מצות, ואין בה חיוב מיתה כלל, ובמה יצתה משאר מצות התורה, אשר רק עליה גלות באה לעולם.

ובפשוטו כי גלות על חטא זו, אינה באה רק כעונש על החטא, וכמו הגלות שבאה על השלש עבירות החמורות, אלא זה באה להשלים רצון העליון, שרצתה שתהא שביתה להארץ שנה אחת בשמיטה, ואם אין בני ישראל מקיימים זאת בפועל, מכל מקום רצון העליון לא ישתנה, ובסופה תשובת הארץ מספר כל השנים הללו, כאשר יגלו ממנה יושביה. וכמו שנאמר בפרשתנו (כו-לד) אז תרצה הארץ את שבתותיה, כל ימי השמה, ואתם בארץ אויביכם, אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה, כל ימי השמה תשבות את אשר לא שבתה בשבתותיכם בשבתכם עליה. וברש"י שבעים שנה של גלות בבל, הן היו כנגד שבעים שנות השמיטה והיובל, שהיו בשנים שהכעיסו ישראל בארצם לפני המקום וכו' ע"ש.

אמנם יש לומר עוד, ונשלב הדברים גם לפרשה השניה שקרינו היום, אם בחוקותי תלכו, ואת מצותי

לומד איזה ענין, יסדר אחר כך לעצמו התמצית היוצא ממה שלמד, מתי חייב ומתי פטור ומתי מותר, והחילוקים והתנאים שיש בכל דבר, וכאשר ההלכות והדינים ערוכות לפניו, אין לו סתירות מהלכה אחת על חברתה.

וי"ש לומר דבזה נכלל עוד, מה שאמר הכתוב (תהלים קיא-י) ראשית חכמה יראת ה', שכל טוב לכל עושיהם, כי סדר התחלת הלימוד צריכה להיות, להקדים יראת ה' במחשבתו שלומד את התורה על מנת להיות ירא שמים, ולהשמר מחטא. ולומד על מנת ללמד לשמור ולעשות, וכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת (אבות ג-ט). ואמרו (שבת לא.) כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות, ומפתחות החיצונות לא מסרו לו [יראת שמים דומה לפתחים חיצוניים, שדרך להם נכנסים לפנימיים. כך אם ירא שמים הוא, נעשה חרד לשמור ולעשות, ואם לאו אינו חש לתורתו], בהי עייל [באיזה פתח נכנס לפתוח את הפנימיים]. מכריו רבי ינאי, חבל על דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתא עביד ע"כ. וזהו אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברזל, שאין חכמתו מתקיימת, וקשה עליו לימודו, שלא מבין כראוי ומשכח תלמודו, הסיבה היא, בשביל משנתו שאינה סדורה עליו, ששינה הסדר שצריכין לתורה, אשר 'ראשית חכמה יראת ה', שיראת ה' אוצרו היא הראשית, ואז 'שכל טוב לכל עושיהם', מאיר עיני שכלו להצליח בלימודו.

ואמרו חז"ל (בבא בתרא טז.) שאיוב התרעם על גודל צרותיו, ואמר (איוב ט-יז) אשר בשערה ישופני והרבה פצעי חנם וכו'. אמר לפניו, רבונו של עולם, שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך בין איוב לאויב. בסערה השיבוהו [לשון שיער, כדקתני הרבה נימין בראתי באדם], דכתיב (שם לח-א) ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר וגו', אזר נא כגבור חלציך ואשאלך והודיעני, אמר לו, הרבה נימין בראתי באדם, וכל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה, שלא יהו שתיים יונקות מגומא אחת, שאלמלי שתיים

יונקות מגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם. בין גומא לגומא לא נתחלף לי, בין איוב לאויב נתחלף לי. מי פלג לשטף תעלה וגו' (שם לח-כה), הרבה טיפין בראתי בעבים, וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה, כדי שלא יהו שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד, שאלמלי שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד מטשטשות את הארץ [עושות את הארץ כטיט] ואינה מוציאה פירות. בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי, בין איוב לאויב נתחלף לי ע"כ.

ובמדרש שוחר טוב (תהלים יח-יב) חשכת מים עבי שחקים, אמר רבי יוחנן מעשה נסים יש בגשמים וכו', מהלך חמש מאות שנה גשמים יורדין (מן השמים לארץ), ואין טיפה מתערבת בחברתה וכו'. רב יהודה בר יחזקאל אמר, יתברך ויתגדל שמייה דקוב"ה, שהן אלף אלפים וריבי רבבות, ואין טיפה נוגעת בחברתה כמלא נימא ע"כ.

הרי לנו כי המטר היורד על הארץ מסודר באופן נפלא, כל טיפה וטיפה לעצמה, ואין שום עירבוב ביניהם. וכמו כן צריכה להיות בהתורה שנמשלה למים (בבא קמא יז.), הדברי תורה צריכין להיות מסודר בסדר כהמים, הן באופן הלימוד, והן בסדרו, להיות יראתו קודמת לחכמתו, ואז יצליח בתורתו. וזהו שאמר 'יערוף כמטר לקחי', אם תהא משנתי סדורה כמו שנוטף המטר, טיפה וטיפה בלי שום עירבוב, אז 'תזל כטל אמרתי', אשר הכל שמחים בו, ולא תהא משנתו קשה עליו כברזל.

*

אמנם עצם הדבר יפלא, הלא לא עביד קוב"ה ניסא למגנא, והיה יכול לברוא הטבע באופן שלא יצטרכו לנסים רבות בכל פעם ופעם בירידת גשמים, שרבי רבבות טיפות לא יגעו זה לזה, ובודאי יש בזה ענין ללמד לישראל דרכי ה'.

ונראה דאיתא בגמרא (יומא לח.) תנו רבנן בית גרמו היו בקיאינן במעשה לחם הפנים ולא רצו ללמד, שלחו

בלב איש ועצת ה' היא תקום. והרבה פעמים, מוצא על ידי זה אומנות קלה יותר, או פתח לעצמו מסחר והצליח בה. כי הפרנסה שקבלת עד עתה מידם, לא משלהם נתנו לך, אלא היה שליח ליתן לך משלך, המזונות הקצובים לך מן השמים, ורק השליח נתחלף, אבל ממזונותיך לא יחסר כלום. – ולעומת זה הגולן, לא יוכל להוסיף פרוטה אחת יותר ממה שנקצב לו, ועושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזובנו (ירמיה יז-יא), ואי אפשר להתחכם על גזירת ה'.

ובגמרא (סנהדרין ח.) כי המשפט לאלקים הוא (דברים א-יז), כבאלו אתה דן ומוציא ממון מיד הקב"ה, שהרי עליו להחזיר ממון לבעליו, אמר רבי חמא ברבי חנינא, אמר הקב"ה, לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון ונותנים לזה שלא כדין, אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו ע"כ. הרי לנו כי המתחייב לשלם ממון שלא כדין, ה' מחזיר להאדם ממון שהוציאו ממנו שלא כדין, ולא יחסר לו כלום.

ובבב"ל סבסוך שיש לאדם בדיני ממונות, כשהולך לדון לפני בית דין בישראל, יוצא תמיד עם ריוח, שאם פסקו לו כדין תורה, יודע הוא שהונו נקי מגזל, וכמו שאמרו (שם ז.) דאזיל מבי דינא שקל גלימא [מי שנטלו בית דין טליתו לפורעה לאחר], ליזמר זמר וליזיל באורחא [הואיל ודין אמת דנו, לא הפסיד כלום, אלא גזילה הוציאו מידו] ע"כ. ואם הפסידוהו שלא כדין, מחזיר ה' הממון לבעליו, ולא יחסר לו אף פרוטה אחת. אבל ההולך בערכאות, חוץ ממה שהרים יד בתורת משה בעצם הליכתו, הוא יוצא משם בהפסד, שאם הרויח בהמשפט ממון שאין מגיע לו על פי תורה, הרי זה גזל בידו, אף על פי שהשופט זיכהו בזה. ואיתא בפוסקים (עיין תשב"ץ ח"ב ענין רצ) דאם קידש בזה אשה אינה מקודשת, והוא פסול לעדות ככל גולן, ומפטם את בני ביתו בגזילה. ואם הפסידוהו שלא כדין, אין הקב"ה ממלא חסרונו, דאיהו אפסיד אנפשיה.

וזהו שאמר בן עזאי, שממעשה של בית גרמו ואבטינס, נוכל ללמוד, אשר בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך,

חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים, והיו יודעין לאפות כמותן ולא היו יודעין לרדות [מן התנור] כמותן וכו'. כששמעו חכמים בדבר, אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו, שנאמר (משלי טז-ד) כל פעל ה' למענהו, וחזרו בית גרמו למקומן. שלחו להם חכמים ולא באו, כפלו להם שכרן [מתרומת הלשכה] ובאו. בכל יום היו נוטלין שנים עשר מנה והיום עשרים וארבעה. וכן סיפרו על בית אבטינס, שהיו בקיאיין במעשה הקטורת ולא רצו ללמד, שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים, והיו יודעין לפטם כמותם, ולא היו יודעין להעלות עשן כמותן [שלא היו מכירין בעשב שהוא מעלה את העשן זוקף ומתמר כמקל], של הללו מתמר ועולה כמקל, של הללו מפציע לכאן ולכאן, וכששמעו חכמים בדבר, אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו שנאמר כל פעל ה' למענהו, וחזרו בית אבטינס למקומן. שלחו להם חכמים ולא באו, כפלו להם שכרן ובאו. וסיימו עלה, מכאן אמר בן עזאי [ממעשה בית גרמו ובית אבטינס שבקשו חכמים לדחותם ממקומם ולא יכלו], בשמך יקראוך [לא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתי, כי על כרחך בשם יקראוך לבוא], ובמקומך יושיבוך, ומשלך יתנו לך [לא משלהם יתנו לך מתנה אלא מזונות הקצובים לך מן השמים], אין אדם נוגע במוכן לחבירו כמלא נימא ע"כ.

וי"ש בזה מוסר השכל, וחיוזק גדול, על השגחת ה' לפרנס ברואיו, אשר מזונותיו של אדם קצובה לו מראש השנה [כל מה שעתידי להשתכר בשנה שיהא ניזון משם, קצוב לו כך וכך ישתכר בשנה זו]. דכתיב (תהלים פא-ה) כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, וחוק לישנא דמזוני הוא, דכתיב (בראשית מז-כב) ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה (ביצה טז.) ע"כ. ואי אפשר לשום אדם לגרוע או ליקח ממנו, וכמו כן אי אפשר לאדם להוסיף על מה שנקצב לו. והגם כי יש לפניו בחירה להונות ולגזול, מכל מקום בסופו לא יצליח. וכאשר מעבירין אדם מאומנתו, או גוזלין אותו, לא יחסר עבור זה מאומה ממה שקצבו לו בתחלת השנה, כי כמה דרכים למקום להשלים לו זאת, ורבות מחשבות

כפים כסה אור, ואין כפים אלא חמס, שנאמר (יונה ג-ח) ומן החמס אשר בכפיהם, ואין אור אלא מטר, שנאמר (איוב לו-יא) יפיץ ענן אורו ע"כ. שזהו מדה כנגד מדה, שבשביל שהם גוזלין ממון חבריהם, ונוגעים במוכן לחבירו, ולא למדו מוסר מהגשמים שטיפה אינה נוגעת בחברתה, ובהשפעת הפרנסה יש לכל אחד שביל מיוחד, על כן הגשמים נעצרים.

ואמרו אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא, והיינו שגם שער קטן ודק לא יוכל לנגוע. ויש לומר דאיתא בילקוט (פ' תזריע תקנד) מעשה בחסיד אחד שהיה יושב ודורש, אין לך כל נימא שלא ברא לה הקב"ה גומא בפני עצמה. למחר ביקש לצאת לפרנסתו, אמרו לו, אתמול היית יושב ודורש אין לך כל נימא ונימא שלא ברא הקב"ה לה גומא בפני עצמה כדי שלא תהא אחת מהן נהנית מחברתה, ועכשיו אתה מבקש לצאת לתור פרנסתך, תיב לך ובריך קאים לך. שמע ויתיב ליה וקם ליה ברייה ע"כ. הרי שהראה לנו ה' דבר זה גם בשערות האדם, שכל שער יש לה מקום יניקה לעצמה, ואינה נכנסת ליהנות מגומא של חברתה. וזהו שדקדקו לומר, אין אדם נוגע במוכן לחבירו 'אפילו כמלא נימא', דכמו שאנו רואים בשערות האדם, שכל שער יונק לעצמו, ואינו נוגע בגומא של חבירו, אלא יונק ושואב כל חיותו מהשביל שלו, כן אין אדם נוגע במוכן לחבירו.

ונראה דלכן טומאת הנגעים תלוי בשערות, כי אמרו (ערכין טז.) על שבע דברים נגעים באים וכו', ועל הגזל ע"ש. לעורר אותו ללמוד מהשער, שפרנסתו של אדם קצובה לכל אחד בשביל מיוחד, דומיא דיניקת השערות, ולא יגע בממון חבירו.

וכאשר הסתפק איוב בהשגחה פרטית מהקב"ה, אלא ה' מסר את ההשגחה למלאכים הממונים על כוחות הטבע, והם עלולים לטעות לחלף בין איוב לאיוב (עיין חגיגה ד:), אמר לו ה', ראה והתבונן שהכל הוא בהשגחה פרטית, ותוכל ללמוד זאת הן מהשערות והן מהגשמים.

ואין אדם נוגע במוכן לחבירו. ובספר בן יהוידע (שם) כתב, דהא שביקשו לכפול להן שכרן, וחכמים כפלוחו, לאו משום חימוד ממון או בדרך נקימה עבדי הכי, אלא ראו שבדבר זה נתקדש שם שמים, שהכל אמרו כל פעל ה' למענהו, לכן אמרו מצוה שיתפרסם דבר זה לכל, ויהיה נזכר לדורות עולם. ואם היו חוזרין בלא תוספת, לא היה מתפשט דבר זה בין בני אדם, ולא היה דבר זה שיחה בפי הבריות, אך על ידי שסירבו ולא חזרו אלא בשכר כפול, נתפרסם דבר זה והיה שיחה בפי הבריות לזכור ענין זה, שאין אדם נוגע במוכן לחבירו ע"כ.

והנה ענין זה לימד אותנו ה' בירידת הגשמים, שזהו שורש השפעת המזונות למטה, אשר הכל גדל וצומח מהגשמים, וכאשר עצר ה' את השמים ולא יהיה מטר, אז האדמה לא תתן יבולה, וירידת הגשמים היא ירידת שפע המזונות למטה. על כן הראה לנו ה' שכל טיפה וטיפה יש לה שביל מיוחד, שאין אחד נוגע לחבירו. ולכל אדם יש שביל של פרנסה היורד לו בפרטיות בהשגחה פרטית, ואין אדם נוגע במוכן לחבירו, והקב"ה זן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כנים, ולא יפחד שאחרים יכולים להתערב בהשביל שלו וליטול ממנו, כי בסופו עצת ה' היא תקום, ואי אפשר לחסר מאדם מה שקצבו לו, וכמו כן אי אפשר להוסיף בכחו ועוצם ידו, יותר ממה שנגזר עליו.

ונראה דזהו שאמרו חז"ל (תענית ח.) אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר (תהלים פה-יב) אמת מארץ תצמח [שיש אמונה במשא ומתן, אז] צדק משמים נשקף [דהיינו גשמים שהן צדקה] ע"כ. ונרמז בזה, שהגשמים יורדין לחזק בעלי אמנה, שאין נוגעין בממון חבריהם, הגשמים מלמדים אותם, להתבונן שכל טיפה וטיפה יש לה שביל בפני עצמו, ואין אדם נוגע במוכן לחבירו, ולא יוכל להתעשר על חשבון חבירו.

ולעומת זה אמרו (שם ז:) אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל, שנאמר (איוב לו-לב) על כפים כסה אור, בעון

ולכך אמרה תורה בפרשתנו בברכותיה, אם 'בחוקותי' תלכו, חק לישנא דמוזוני, אם בעניני משא ומתן תלכו במצותי, לא לנגוע בממון אחרים, אז יונתתי גשמיכם בעתם, ולא יהיו הגשמים נעצרים, כי מדה זו נלמד מהגשם, שכל טיפה וטיפה יש לה דפוס בפני עצמה, ואינה נוגעת בחברתה.

*

והנה הכתוב אומר טוב אחרית דבר מראשיתו (קהלת ז-ח). ונראה דהנה בפרשתנו נאמרה מצות שמיטה ויובל, שיש להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה השביעית, ולא לעבוד האדמה, ובשנת היובל ניתוסף להחזיר הקרקעות לבעליהם הראשונים, והעבדים יחזרו לבתיהם. ומבואר בחינוך (מצוה פד) בטעם מצות שמיטה, כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה ושנה, לא בכוחה וסגולתה תוציא אותם, כי יש אדון עליה ועל אדוניה, וכשהוא חפץ הוא מצוה אליו להפקירם. ועוד יש תועלת נמצא בדבר, לקנות בזה מדת הוותרנות, כי אין נדיב כנותן מבלי תקוה אל הגמול. ועוד יש תועלת אחר נמצא בזה האדם, שיוסיף האדם בטחון בשם ברוך הוא, כי כל המוצא עם לבבו לתת ולהפקיר לעולם כל גידולי קרקעותיו ונחלת אבותיו הגדלים בכל שנה אחת, ומלומד בכך הוא וכל המשפחה כל ימיו, לא תחזק בו לעולם מדת הכילות הרבה ולא מיעוט הבטחון ע"כ.

פן ימרדו השרים בהם, והאל-ל ברוך הוא צוה לעמו כן לזכותם ולהיטיב להם, כי השם חפץ להיטיב להם בטובו הגדול ע"כ.

וניתוסף על זה, כי ממצות אלו אנו למדים כי פרנסת האדם הוא מן השמים, ולא יטוש ה' את עמו, וממציא להם פרנסתם גם חוץ לדרך הטבע, וכמו שאמר הכתוב (כה-ב) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו, וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית, ועשת את התבואה לשלש השנים ע"כ.

והנה אמרו בגמרא (קידושין מ:) וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול. נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול. נענה רבי עקיבא ואמר תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה [נמצאו שניהם בידן]. תניא רבי יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה [כשיצאו ממצרים נתנה להם תורה בחודש השלישי, ובחלה לא נתחייבו עד שנכנסו לארץ], לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע [לאחר כיבוש וחילוק], לשמיטים ששים ואחת, ליובלות מאה ושלוש ע"כ. ואם כן מצות שמיטה ומצות יובל הם המצות האחרונות ביותר שקיימו ישראל, מצות שמיטה לא יכלו לקיים עד שהגיע ס"א שנה אחר מתן תורה, ומצות יובל ק"ג שנה.

והנה מצוה הראשונה ששמעו ישראל בסיני היתה, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וגו', אמונת יחוד הבורא יתברך שמו. ומצות האחרונות של שמיטה ויובל הם הם העדות על אמונתנו, שבמצות אלו האדם מעיד שהכל הוא מידו של הקב"ה, ואין כחו ועוצם ידו עושה חיל, ובסופו הוא מחזיר הכל כפי מה שעלה במחשבה לפניו יתברך שמו. וזהו טוב אחרית דבר, כי התורה נקראת 'דבר' כמו שנאמר (תהלים קה-ח) דבר צוה לאלף דור (ב"ר כה-ד), ואחרית דבר הם מצות שמיטה ויובל, וטוב הם בעינינו, 'מראשיתנו', ממה שבזה אנו מאמינים בהמצוה הראשונה שקיימנו במתן תורה, אנכי ה' אלקיך. והתורה נעוץ סופה בתחלתה, מצות

ובמעם מצות יובל כתב (מצוה של), שרצה השם להודיע לעמו כי הכל שלו, ולבסוף ישוב כל דבר לאשר חפץ הוא ליתנה בתחילה, כי לו הארץ, כמו שכתוב (כה-ג) כי לי הארץ. ועם מצוה זו של ספירה שנה שנה, ירחיקו עצמם שלא יגזלו קרקע חבירם ולא יחמדוה בלבם, בדעתם כי הכל שב לאשר חפץ האל-ל שתהיה לו. וענין זה של יובל דומה קצת למה שנהוג לעשות במלכותא דארעא, שלוקחין אדנות מזמן לזמן מערי הבצורות אשר לשריהם, להזכיר להם יראת האדון. וכן הדבר הזה, שרצה השם שישוּב כל קרקע לאשר לו אחוזת הארץ ממנו ברוך הוא, וכן כל עבד איש יצא מתחת ידו ויהיה ברשות בוראו. ואולם מלכי ארץ יעשו כן ליראתם

אחד, דכמו שעל החטא הנוגע לאמונת ה' יש עונש גלות, והרי גם מצות שמיטה ויובל, הם אבזרייהו של אנכי ולא יהיה לך, כי העובר על מצות אלו, מראה באצבע כי כחו ועוצם ידו עושה חיל, ולא רוצה להפקיר שדותיו בשמיטה, ולהחזיר שדותיו להבעלים ביובל, ולכן גם על זה עונשו היא גלות, שפוגם בזה ביחודו ואחדותו של קונו בורא עולם.

שמיטה ויובל שמקיימים אחרית לכל המצות, התוכן שלה היא מצות אמונת ה', שהוא הבורא והמנהיג והמשגיח על כל מה שנעשה בעולם.

*

ובזה נבוא אל המכוון, גלות באה לעולם על עבודה זרה וכו', ועל השמטת הארץ, כי שניהם עולים בקנה

סעודה שלישית

אין זה עול כבוד כי אם שמחה וחדוה, אשרינו מה טוב חלקנו שלא שם חלקנו מן התועים והשוטים האלה, אלא אתן לכם לב טהור לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב. ואשבור מוטות עולכם, היינו עול תורה לא יהיה לעול, כי לא תתאוו תאוה רעה, ואולך אתכם קוממיות ע"כ.

אמנם יש עוד סיבה שעבור זה נחסר מהשמחה של מצוה, והוא מחמת רוב רגילות של קיומה, מתפלל שלשה פעמים בכל יום, וקורא קריאת שמע פעמיים, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, ואנו מלאים מצות כרמון, ומזה בא שעשיית מצותיו הם כמצות אנשים מלומדה. ועל זה צוותה הכתוב, בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני (שמות יט-א). וברש"י לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה, שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו ע"כ. וגם זה נכלל בחיוב של עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב, שלא תהא אצלו כדיוטגמא ישנה, אלא כאילו היום ניתנו.

אמנם עם כל זה, במצוה הבא מזמן לזמן, כל אחד מישראל מתעורר לקיימה בשמחה, ומברכין עליה ברכת שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. ובמצוה נדירה מקיים אותה ביתר שאת מתוך שמחה וטוב לבב. והנה אין לך מצוה שבא לזמן מרובה כמו מצות שמיטה ויובל, שאין

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמור וגו', ושבתה הארץ שבת לה' (כה-א). ברש"י מה ענין שמיטה אצל הר סיני ע"ש. – גם לבאר מה שנאמר (בהגדה של פסח) אילו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו. ולכאורה בלי מתן תורה מהו היתרון של קרבנו להר סיני.

ונראה דהנה מצות שמיטה ויובל חמורה בעיני ה' יותר משאר מצות התורה, שעונשו גלות, וכמו שנאמר (כו-לד) אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה וגו'. והענין הוא, כי בפרשת התוכחה נאמר, שכל זה יבוא על ישראל, תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל (דברים כח-מז). והיינו כי עבודת ה' המתבקש מהאדם, לא די בעשיית המצות לבד, אלא רחמנא לבא בעי, שתהא העבודה בשמחה ובטוב לבב. כי כמה פעמים יתכן שעושה מצות ה' כעול על צוארו, הוא נולד יהודי, והוטל עליו חיוב קיום מצות ה', ועונש החוטא מרובה, על כן הוא מציית מצות המלך, והיה יותר מרוצה אם לא היה מחוייב בעשייתו.

וכתוב בתורת משה בפרשתנו (קטו), דזהו כוונת הכתוב, אשר אחר סיום כל הברכות אמר, ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות (כו-ג), שלא תהא עבודתו לה' כעול, אפשי בבשר חזיר והלוך בטרטאות ובקציצת פאת ראש וזקן, אבל מה אעשה והתורה אוסרתו. חלילה וחס,

כמה גבורה יש בהר להתנשא למעלה ראש, וממנה ילמדו להתגבר על כל הקישויים שיש במצוה זו, להיות גבורי כח עושי דברו.

*

וי"ש לומר בזה עוד, בהקדם מה שכתוב ברבינו בחיי (פ' ויצא כח-ב), כי אנו רואים לעין בסדר העולם והנהגתו שהיא בחכמה עמוקה ונפלאה, שהקב"ה מזמין לבריותיו וממציא להם הדבר ההכרחי, ומה שהוא מוכרח יותר הוא מצוי יותר, ומה שאינו מוכרח כל כך, אינו מצוי כל כך. כענין המרגליות ומיני אבנים יקרות, שאינן מצויות כל כך בעולם ואינם תחת יד כל אדם, לפי שאינם מוכרחות כל כך, שהרי הבריות יכולין לחיות זולתן. אבל המזון שהוא מוכרח יותר מן המרגליות, הוא יותר מצוי מן המרגליות, שהרי תמצא התבואה והמזון בשוקים וברחובות מה שלא תמצא המרגליות. והמים שהם מוכרחים יותר מהמזון, שהרעב יכול אדם לסבלו שנים ושלושה ימים, ולא כן הצמא, כי אפילו זמן מועט לא יכול אדם לסבול, על כן המים מצויים יותר מן המזון, כי תמצאם בכל מקום במדינות, ואפילו בדרכים. והאוויר שהוא יותר מוכרח מן המים, שהרי חשק הצמא יכול אדם לסבול מיל אחד או פרסה אחת, אבל בלי האוויר לא יכול אדם ולא כל חי להתקיים אפילו רגע, על כן הוא מצוי יותר, שלא תמצא מקום ריק מן האוויר ע"כ.

זכבר דברנו (בדרוש לפסח תשפ"ב) דכמו כן הוא במזון הרוחני של נפש ישראל, שהרמ"ח מצות עשין והשס"ה לא תעשין הם חיות של הרמ"ח אברים ושס"ה גידין (וזה"ק ח"א קע:). ויש מצות שהם כמו האוויר שצריכין לזה תמיד, וכגון מצות לימוד התורה אשר בהם נהגה יומם ולילה, ושש מצות תמידיות כמבואר בחינוך (בהקדמתו). ויש מצות שצריכין בכל יום כגון תפילין, וקריאת שמע שני פעמים ביום, ותפלה שלשה פעמים ביום. ויש מצות שבת שנותנין חיות פעם אחת בשבוע, ויש מצות שצריכין משנה לשנה. ומצות שמיטה שבאה לשבעה שנים, ומצות יובל לחמשים שנה, המה כענין המרגליות ומיני אבנים יקרות שאינם מצויים כל כך בעולם.

במציאות לקיימה עד שבע שנים, ומצות יובל שאי אפשר לקיימה רק פעם אחת או שנים בימי חייו. ואם כן היה הדין נותן לקיימה בשמחה ובהידור רב, שכל המצות יכולים להתקיים במשך שנה אחת, ולמצות אלו צריכין להמתין הרבה שנים. ואם מזלזלין גם במצוה הזו, הרי זה מורה באצבע כי קיום מצות ה' אין זאת ראש שמחתו, וגם שאר המצות שמקיים אינם רק לעול על צוארו, ולכן עונשו גדול, וגלות באה על השמטת הארץ, שבזה ניכר לכל אשר לא עובד ה' בשמחה ובטוב לבב אלא כמוכרח בדבר.

והנה אנו אומרים אלו קרבנו לפני הר סיני דיינו. ויש לומר דאיתא באור החיים הק' על הכתוב (שמות יט-ב) וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר, פירוש כשהתחיל להוריד שכינתו רעש ההר ועלה לקראתו כעבד רץ לפני רבו. וזה הוא שיעור הכתוב, וירד ה', ועדיין לא גילה הכתוב לאיזה מקום ירד, והודיע פעולת ההר, הגם היותו דומם, שנעשה בעל חי ועלה קודם שיגיע עדין. ואחר כך הודיע הכתוב לאיזה מקום ירד, ואמר אל ראש ההר, הא למדת שעלה ההר קודם הגעת שכינת ה' אל ראשו ע"כ. ואם כן עוד קודם שהשמיע לנו ה' תורתו, מעצם ירידתו על הר סיני, וראו איך שדומם מתעלה ורץ לשמש את קונו, כמה רושם עשה זאת על הכלל ישראל, איך צריכה להיות האהבה שלנו, מובחר הבריאה, לרוץ לקראת קונו לשמשו. ואלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, כי מעצם ראיית הנהגת ההר לפני קונה, למדנו הרבה איך צריכה להיות הנהגתנו.

ובאמת כי לקיים מצות שמיטה צריכין גבורה יתירה, וכמו שאמרו במדרש (ויק"ר א-א), גבורי כח עושי דברו (תהלים קג-ב), במה הכתוב מדבר, אמר רבי יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום א', לשבת אחת, לחודש א', שמא לשאר ימות השנה, ודין חמי חקליה ביירה, כרמיה ביירה, ויהבי ארנונא ושתיק, יש לך גבור גדול מזה ע"כ. ואנו רואים כמה קשה היה לישראל מצוה זו, שביטלנה כל הימים. על כן הסמיך ה' מצות שמיטה להר סיני, להזכיר להאדם להתבונן על הר סיני, איך קפצה למעלה לקבל פני אדוניה,

אלא הכל היא מיד ה', וכאשר יניח ידו עבור ציווי ה', יתברך בכפל.

ודבר זה צריך ללוות את האדם גם אחר שנות השמיטה, כשחוזר לזרוע שדותיו, שלא ישכח מה שראה בשבת הארץ, שברכתו בשדה היא מיד ה' ולא מעוצם ידו. והיתה שבת הארץ, מה שראיתם בעיניכם בשנת השמיטה שהיתה שבת הארץ, יהיה לה הויה וקיום גם להלאה כל הימים, בהנוגע לכם לאכלה לך ולעבדך וגו', כי הכל היא רק ברכת ה'.

*

ובסיום הפרשה אמר, והארץ לא תמכר לצמיתות, כי לי הארץ [אל תרע עינך בה שאינה שלך], כי גרים ותושבים אתם עמדי (כה-ג). ולכאורה גר הויה היפוך של תושב, ואיך קורא אותם גרים ותושבים. אך המאמין כי לה' הארץ ומלוואה, ויש בעלים לעולם, אז מכיר כי קנין שלו אינו שלו, והוא מסתובב כאן רק כגר מתארח אצל אחרים. לא כן החושב כי כחו ועוצם ידו עושה חיל, הוא בונה והוא קונה והוא עושה המסחרים, הוא מחשיב עצמו לתושב, ואז סר צל ה' מעליו, וכביכול הוא כגר אצלו, ואין אני והוא יכולים לדור יחד. ואם כן בני אדם לעומת הקב"ה, הם תמיד כאחד מהם גר ואחד מהם תושב. ואם אנו מחשיבים עצמינו כגרים אז ה' הוא התושב, וכמו כן להיפוך. ולכן ניתנה לנו מצות שמיטה ויובל, כדי שנבוא להזכרה ולזכור תמיד 'כי לי הארץ', ואנו רק כגרים.

ולכן גלות באה על השמטת הארץ, כי המתארח בבית חבירו לזמן מרובה, עד שמחזיק עצמו כבעל הבית, אז הבעל הבית זורקו ומגרשו מביתו, להראות לו מי הם הבעלים. וכאשר התרשלו ישראל במצות שמיטה, מלהכיר כי ה' הוא בעל הארץ, אז גירש אותנו מארצו, והראה לנו מי הוא הבעל הבית, עד אשר ישיב ה' שבות עמו בעגלא ובזמן קריב.

וזה כוונת חז"ל (קידושין מ:) תניא רבי יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה, לתרומות ולמעשרות נ"ד, לשמיטים ס"א, ליובלות ק"ג ע"כ. והיינו שמוזה שנתחייבו במצות תלמוד תורה תיכף, ויש מצות שיכולים להמתין לקיימם ארבעים וחמשים שנה, זה מורה כי מצות תלמוד תורה היא אויר, שצריכין לה תמיד, ואי אפשר להמתין ולדחותו על לאחר זמן, כמו שאר מצות שיכולים לחיות בלעדס איזה זמן.

וכמו שהמלך עושה כתר על ראשו מזהב ומפז ומפנינים יקרים שאינם מצויים, כמו כן ממצות הללו שבאים נדירים רק פעם בשבוע או יובל, מהם נעשה כתר המלך עליון ביתר שאת, ועל כן בביטול מצות אלו גלות באה לעולם.

*

ואמר הכתוב, והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (כה-ו), כי באמת יש מסירת נפש לקיים מצות שמיטה ויובל, וכמו שנאמר (כה-ב) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו. אבל התורה מבטיחה כי אין אדם שומע לי ומפסיד, ובסופו יוצא בריוח, כי יתן ה' ברכה שש שנים תזרע שדך (כה-ג), וכמו שכתוב בכלי יקר, כי בשש שנים דרך האומות לעשות שני שנים זרע ושנה אחת בור, כדי שלא להכחיש חילה, והקב"ה אמר שש שנים תזרע שדך, מידי שנה בשנה, ואני מבטיחך להוסיף כוחה שלא תכחיש. ועוד נס בתוך נס, שאחר שזרעתה שש שנים, אם בשנה הששית לא יכחיש חילה, הנה לכל הפחות לא יוסיף לה זה כח, ואמר ה' אדרבה שבשנה הששית יוסיף לה כח כל כך, עד שנאמר וצויתי את ברכתי בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים ע"ש. והיינו כי ההשגחה לפי הדביקות (מורה נבוכים ח"ג פרק נא), וכאשר מקבל על עצמו לקיים מצות שמיטה, ולהשליך יהבו על ה', ההשגחה עליו מלמעלה היא ביתר שאת, שאין צריך לעשות שדהו בור, ועוד גם זאת שבשנה הששית עשת את התבואה לשלש השנים. ואז רואה עין בעין כי לא כחו ועוצם ידו עשה חיל,

הגליון הזה נתגדב על ידי

<p>מזה"ר ר' שלמה שטראהלי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב</p>	<p>לעילוי נשמת כ"ק הנה"צ רבי יהושע בן הנה"צ רבי אשר אנשיל זצוק"ל אבד"ק סאמבאטהעלי נפטר יום ה' סיון – ערב שבועות תשמ"ה לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.</p>	<p>מזה"ר ר' אברהם נחמיי כ"ץ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בנו למול טוב</p>
--	---	---